

Význam horských oblastí pro mezolitické lovce a sběrače

Horské regiony jsou z hlediska pravěkého osídlení považovány za okrajové. Tento náhled je patrně správný. Nicméně zvláště pro lovecko-sběračské společnosti se nedá mluvit o oblastech zcela nevyužívaných. Pro období mezolitu se stále častěji ukazuje, že člověk ke krajině kolem sebe přistupoval ne jako k něčemu danému, ale spíše jako hospodář již v období, kdy žil lovecko-sběračským způsobem života. V období mezolitu lze proto i v Čechách předpokládat využití všech krajinných typů. Adaptace na horské podmínky byla v prostředí Čech z hlediska lovců a sběračů relativně nenáročná. Celkový obraz osídlení hor je značně zkreslený jejich špatnou mírou prozkoumání. Přesto však zvláště ve větších horských masívech, jakými jsou např. Alpy, je o tomto typu osídlení poměrně dost informací. V Čechách je takové osídlení známe především z ojedinělých nálezů, které toho moc neříkají, pocházejí však z různých regionů. Nejlépe známe je horské osídlení Šumavy. Právě na ní lze ilustrovat úlohu hor pro lovecko-sběračské skupiny.

■ Katarína ČULÁKOVÁ
ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i.

Horské osídlení je zajímavým způsobem využití krajiny. Jeho význam byl patrně největší pro lovecko-sběračské a také pastevecké společnosti, tedy pro společnosti s vysokou mírou mobility. Výzkum horských oblastí je pro období mezolitu poměrně atraktivním tématem. Jedním z hlavních důvodů je, že se jedná o oblast, která byla následujícími pravěkými společenstvy využívána jen okrajově. Proto je zde

možné očekávat relativně málo poškozené mezolitické situace, resp. je pravděpodobné, že situace budou pozměněny pouze činností přírody, nikoliv člověka. Dalším důvodem atraktivity těchto oblastí pro výzkum mezolitu je skutečnost, že zde lze očekávat dlouhodobější přetrvávání mezolitického způsobu života (Vencl a kol. 2006), případně lovecké výpravy pozdějších zemědělců za zvěří.

V českém prostředí není o osídlení hor známo mnoho, je však zjevné, že bychom se s takovým osídlením mohli setkat v mnoha českých horách. Do úvahy připadají především Krušné hory (Vencl 1995) vzhledem k ojedinělým nálezům štipané industrie (dále jen ŠI) při prospekci v 90. letech. A dále také Orlické hory a Krkonoše, vzhledem k výskytu mezolitických poloh v jejich podhůří. Konečně z hlediska pravěkého osídlení nejlépe prozkoumanou oblast představuje Šumava. Nálezy jsou známe nejen ze samotného území NP Šumava, ale obraz doplňují i četné další nálezy z podhůří, a to jak z české, tak i z bavorské strany, což umožňuje toto osídlení zasadit do širšího kontextu.

Početná ŠI je od 80. let 20. století nacházena na březích lipenské přehrady (Vencl 1989; Vencl a kol. 2006; Fröhlich 2009). Z jihovýchodní části Šumavy tak pochází dosud několik desítek předneolitických lokalit (u některých je ovšem datace s ohledem na nepočetnost materiálu jen neurčitá), jež jsou jistě převahou mezolitické, dle novějších zjištění však i pozdně paleolitické (Pernek 3, Šída – Fröhlich – Chvojka 2008). Osídlení není omezeno jen na oblast Vltavické brázdy, kde byly díky dočasnému snížení hladiny přehrady Lipno zjištěny zhruba tři desítky lokalit především mezi 723–725 m n. m. – v oblasti kolísání hladiny vodní nádrže (Vencl 1989, 483) –, ale záchranné výzkumy detekují předneolitickou ŠI i jinde (Blažejovice, Parkman 2005–2006, 183; Volary, Parkman 2007, 137). Většina dosud zjištěných nalezišť

je rozložena do nadmořské výšky 770 m, výjimkou ovšem nejsou ani výše situované lokality. Z nich je nutno jmenovat dva kusy ŠI z Pasečné 1 (Vítkův Kámen, kolem 1035 m n. m., Vencl a kol. 2006, 197) a jeden štipaný artefakt ze samotného hraničního hřbetu (v nadmořské výšce okolo 1300 m mezi vrcholy Hochsteinu a Třístoličníku, Fröhlich 1997).

Z povodí horní Otavy z Šumavského podhůří jsou nejvýše položené doklady mezolitického a nejspíš i pozdně paleolitického osídlení známy od říčky Ostružné, kde dosáhly k 700 m n. m. (lokality v okolí Čachrova, Šída et al. 2011, 91–104). Směrem do nižších poloh tu mezolitické osídlení pokračuje dále (Tamtáž), propojení lokalit v okolí Čachrova s osídlením známým na Šumavě zatím však chybí. Z hlediska typologického a především technologického je v materiálu možné pozorovat určitou kontinuitu. Ta se projevuje jednak použitou surovinou, ale také postupy využívanými k opracování suroviny a k výrobě nástrojů.

Získávání archeologického materiálu v horských oblastech patří k poměrně obtížným úkolům, což je jeden z hlavních důvodů, proč jsou tyto prostory relativně špatně známy, i když byly pro lovecko-sběračské společnosti potenciálně zajímavé (Šída et al. 2011). Výzkum otevřených poloh v horských oblastech ČR se potýká se stejnými obtížemi jako výzkumy Alp, Karpat a jiných hor. Materiál bývá získán obdobným scénářem, jako tomu bylo i v případě Šumavy. Pokud je cokoli o situaci osídlení v horách známo, aniž by byly kopány sondy, jedná se obvykle pouze o náhodné nálezy (např. Fröhlich 1997), protože stavební aktivita v horských oblastech je vzácná a památkově poměrně špatně ošetřená. Další možností je znalost osídlení krasových oblastí, jeskyní a převisů, jak tomu je v některých oblastech Alp, a na ni navazující průzkum poloh otevřených (např. Crotti – Bullinger 2008).

Probíhá pak schématem *rekognoskace terénu – zjišťovací sondáže – větší odkryvy (Tamtéž)*, jehož jsme se drželi i v případě výzkumu osídlení u Modravy.

Situace, které byly zjištěny v českých horách, jsou obvykle interpretovány jako pozůstatky sídlištní aktivity. Intaktní situace zatím známy nejsou, stratigrafie je do velké míry poničena pozdějšími postdepozicičními procesy, pravděpodobně především vývratovou disturbancí. Šumava představuje rozsáhlé území, které dosahuje plochy téměř 1700 km², s podhůřím, v němž se

nachází některá z archeologických nalezišť, se jedná o plochu ještě o něco větší, přičemž je myšlena pouze česká část Šumavy. Celkem bylo na této ploše zjištěno asi 40 lokalit, z těchto lokalit lze do období mezolitu s jistotou datovat jen zlomek. Žádná ze šumavských lokalit zatím nebyla datovaná absolutně, určení stáří je u všech lokalit relativní, založené na chronologicko-typologické metodě. Surovinové spektrum šumavských souborů je ve většině případů takřka shodné, převažují bavorské rohovce ortenburské jury a zlomkovitě se vyskytují jiné suroviny.

Nejreprezentativnější soubor představuje naleziště Hůrka 4 (Vencl 1989), z něhož pochází 66 % všech nálezů získaných z oblasti Šumavy. Tato lokalita se sice rozkládá na poměrně velké ploše, což moc nesvědčí o krátkodobém jednorázovém využití, i přesto je možné na tuto polohu do jisté míry pohlížet jako na referenční kolekci pro mnohem méně početné soubory, přičemž od lokalit na Roklanském potoce je vzdálena přibližně 50 km vzdušnou čarou. Ve srovnání s největším z prezentovaných souborů z okolí Roklanského potoka je rozdíl ve výskytu jader a jejich zlomků, které

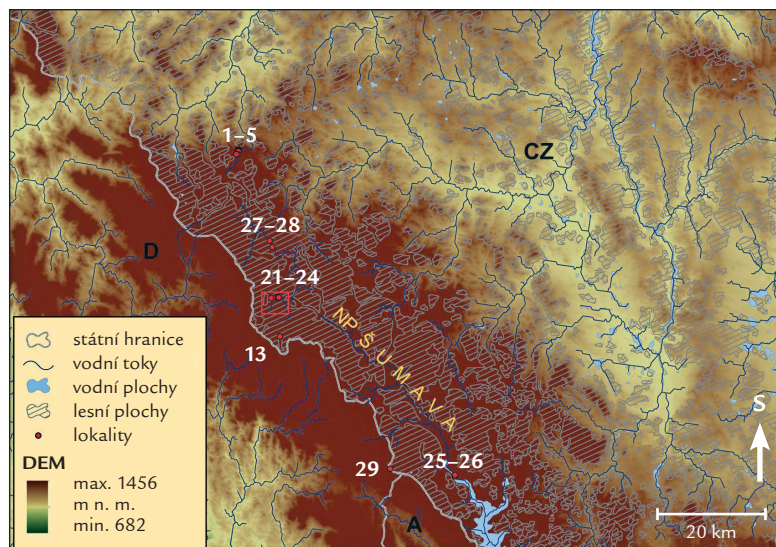
ID	Naleziště	Okres	Typ výzkumu	Typ lokality	Počet nálezů	Nadm. v. (m)	Literatura
1	Blažejovice	Prachatice	mikrosonda	ojedinělý nález	do 5 ks	761	Parkmann 2006
2	Bližná, nal. 1	Český Krumlov	povrchový sběr	ojedinělý nález	1	723	Vencl 1989
3	Bližná, nal. 2	Český Krumlov	povrchový sběr	tábořiště	110	724	Vencl 1989
4	Bližná, nal. 3	Český Krumlov	povrchový sběr	ojedinělý nález	2	723	Vencl 1989
5	Bližná, nal. 4	Český Krumlov	povrchový sběr	tábořiště	22	724	Vencl 1989
6	Čachrov, nal. 1	Klatovy	povrchový sběr	tábořiště	73	750	Šída et al. 2011
7	Čachrov, nal. 2	Klatovy	povrchový sběr	tábořiště	80	748	Šída et al. 2011
8	Čachrov, nal. 3	Klatovy	povrchový sběr	tábořiště	7	755	Šída et al. 2011
9	Čachrov, nal. 4	Klatovy	povrchový sběr	ojedinělý nález	3	744	Šída et al. 2011
10	Čachrov, nal. 5	Klatovy	povrchový sběr	tábořiště	2	752	Šída et al. 2011
11	Černá v Pošumaví	Český Krumlov	povrchový sběr	ojedinělý nález	2	723	Vencl 1989
12	Dolní Vltavice, nal. 2	Český Krumlov	povrchový sběr	ojedinělý nález	6	723	Vencl 1989
13	Filipova Huť 1	Klatovy	mikrosonda	ojedinělý nález	2	1 150	pers. obs.
14	Horní Planá, nal. 1	Český Krumlov	povrchový sběr	tábořiště	25	723	Vencl 1989
15	Horní Planá, nal. 2	Český Krumlov	povrchový sběr	tábořiště	253	723	Vencl 1989
16	Hůrka, nal. 1	Český Krumlov	povrchový sběr	ojedinělý nález	2	724	Vencl 1989
17	Hůrka, nal. 2	Český Krumlov	povrchový sběr	tábořiště?	4	723	Vencl 1989
18	Hůrka, nal. 3	Český Krumlov	povrchový sběr	ojedinělý nález	1	723	Vencl 1989
19	Hůrka, nal. 4	Český Krumlov	povrchový sběr	tábořiště	2 256	725	Vencl 1989
20	Hodňov	Český Krumlov	povrchový sběr	ojedinělý nález	2	723	Vencl 1989
21	Javoří Pila 1	Klatovy	sondáž	tábořiště	330	1 016	pers. obs.
22	Javoří Pila 2	Klatovy	sondáž	tábořiště	135	1 008	pers. obs.
23	Javoří Pila 3	Klatovy	mikrosonda	ojedinělý nález	4	1 005	pers. obs.
24	Javoří Pila 4	Klatovy	mikrosonda	tábořiště	35	1 014	pers. obs.
25	Pernek, nal. 1	Český Krumlov	povrchový sběr	tábořiště	137	723	Šída – Fröhlich – Chvojka 2008
26	Pernek, nal. 4	Český Krumlov	povrchový sběr	tábořiště	93	724	Šída – Fröhlich – Chvojka 2008
27	Prášily 1	Klatovy	mikrosonda	ojedinělý nález	1	775	pers. obs.
28	Prášily 2	Klatovy	mikrosonda	ojedinělý nález	2	790	pers. obs.
29	Nová Pec (Třístoličník)	Prachatice	povrchový sběr	ojedinělý nález	1	1 300	Fröhlich 1997
30	Volary	Prachatice	povrchový sběr	ojedinělý nález	do 5 ks	770	Parkmann 2007

■ Tab. 1 Tabulka lokalit s nálezy ŠI na Šumavě.

na Javoří Pile prakticky chybí, zatímco na lokalitě Hůrka představují 7,5 % všech nálezů. Dále jsou také na lokalitě Hůrka výrazněji zastoupena škrabadla, která se na Javoří Pile vyskytují jen ojediněle. V obou těchto oblastech je doložená čepeľová technika a výroba mikrolitů technikou mikrorydla. Surovina však byla využívána velmi důsledně, paralelně s čepeľovou technikou byly retušovány i úštěpy, někdy dokonce i úštěpy, které by mohly být označeny za dekortikační (např. Javoří Pila 1).

Celkové využití Šumavy v období mezolitu proto představuje zajímavou sondu do poznatků o osídlení lovecko-sběračských společností v horských polohách ČR. Známé lokality sice oblast zcela nepokrývají, ale z poznatků o tomto osídlení plyne vazba jak na českou stranu podhůří, tak i vazba na stranu německou, vzhledem ke spektru surovin využívaných k výrobě ŠI. Podle dostupných dokladů je možné model pohybu skrze Šumavu do jisté míry přirovnat k libovolnému jinému horskému osídlení, kdy se lidé pohybovali hlavně údolními podél vodních toků, nejspíš se jednalo o sezónní využití horské krajiny.¹ O spektru činností, které na Šumavě probíhaly, zatím nemáme jasnou představu, stejně tak ani o organizaci sídlišť, ani o skladbě skupin, které do hor přicházely (jestli se jednalo o celou skupinu, anebo spíš o jakousi výpravu). Všechny tyto otázky představují pole pro další výzkum.

Osídlení je obvykle možné charakterizovat jako sezónní, v případě zvláště početných, resp. prostorově rozsáhlých nálezů se pravděpodobně jedná o opakovaně navštěvované stanice. Důvody, které mohly vést k návštěvám v relativně nehostinných podmínkách vyšších poloh, mohou být různé (např. Fröhlich 2009), především však nepochybně byly provázány s obstaráváním potravy. Jako její zdroje jsou pravděpodobně jednak lov, ale také sběr plodů. V případě sběru plodin mohly být horské oblasti atraktivní jednak díky posunu dozrávání plodů

■ Obr. 1 Mapa vybraných šumavských lokalit s nálezů ŠI, čísla v mapě odpovídají číslům v tabulce 1, mikroregion Roklanského potoka vyznačen červeným obdélníkem.

ve vyšších polohách a také výskytem konkrétních druhů. Do úvahy připadá především líska, jejíž využití není doloženo ze šumavských lokalit přímo, ale z Čech takové doklady jsou (Svoboda ed. 2003). Přičemž patrně právě líska se v závěru starší fáze mezolitu na Šumavě hojně vyskytovala. Dokladům využití této plodiny v archeologickém materiálu byla věnována poměrně velká pozornost. Protože pozůstatky oříšků se mohou dochovat i v letitých mezolitických kontextech a její nutriční hodnota je vysoká. Z těchto důvodů byla atraktivní pro minulé populace a zároveň je dobře sledovatelná archeologicky.

Z hlediska obživy mohlo být také atraktivní sledování tahů lososů podél řek (Fröhlich 2014). Tyto tahy jsou pro oblast Šumavy doloženy až do novověku. Archeologicky nejsou pro období mezolitu v této oblasti zaznamenány, ale byly pozorovány např. v severočeských pískovcích (Svoboda ed. 2003). Vzhledem k povaze nálezů je možné také pro většinu šumavských lokalit uvažovat právě o lovu ryb v horách jako o důležitém zdroji potravy v oblasti Šumavy.

Srovnávací materiál pro šumavské osídlení je poměrně obtížně dostupný. Z evropských hor jsou nejlépe prozkoumané Alpy (Crotti – Pignat

1992), jejichž výzkumu se věnovalo velké množství badatelů. Do jisté míry je to dáno rozlohou pohoří. Toto pohoří muselo být překonáváno po celý pravěk, a tak vzniklo mnoho projektů zaměřených na různá období, díky nimž je dostupné velké množství informací o způsobu využití i sídelních strategiích v této oblasti, a to i pro období mezolitu. Zvláště ve starší literatuře jsou hory mnohdy interpretovány jakožto bariéra, která pravěké populace oddělovala. Postupně se však ukazuje, že zvláště pro lovecko-sběračské společnosti tomu tak být nemuselo. Vzhledem k odlišnému charakteru Alp nelze tak docela mluvit o srovnání Šumavy s tímto typem osídlení, nicméně i z alpského lovecko-sběračského osídlení plynou poznatky, které mohou pomoci pochopit charakter mezolitického osídlení i v jiných horských oblastech.

Obecně platí, že pokud se v horských oblastech povede určit období roku, kdy byla nálezště osídlena, jedná se o teplejší část roku (Crotti – Bullinger 2008), proto je tento scénář pravděpodobný i pro osídlení Šumavy, zvláště v případě oblasti, která patří k vůbec nejchladnější v ČR, a tedy i celkově poměrně chladným územím ve střední Evropě. Dále se všude jedná o osídlení dočasněho charakteru, u něhož,

¹ Pro Alpy zpracováno (Crotti – Pignat 1992; Crotti – Bullinger 2008), pro Karpaty různé studie (např. Kozłowski 1992; Valde-Nowak 2010). Studie existují také pro vzdálenější horské oblasti, např. oblast Balkánu (Ivanova 1992), nebo Kavkazu (Amirkhanov 1992). Nižším pohořím je celkově věnována menší pozornost – i když ani ta nejsou zcela opomíjena (např. Mester 2008; Valde-Nowak 2008) –, proto také na území ČR je výzkum v této oblasti v počátcích (Oliva 1992); další výzkum v oblasti Šumavy by měl poznatky o využití horských oblastí v ČR prohloubit.

■ Obr. 2 Poloha Javoří Pila 1.

■ Obr. 3 Poloha Filipova huť 1, která se nachází nad Březnickým potokem.

pokud je dobře známý širší region, je obvykle patrná silná vazba na nižší polohy a nížinné osídlení vůbec (Crotti – Bullinger 2008). Toto v případě Šumavy platí a v oblastech v relativně blízkém okolí je patrný obdobný charakter, a to jak na české, tak i bavorské straně hor. Zároveň i v lépe prozkoumaných regionech jsou poznatky pouze zlomkovité, dobře zachovaných situací je poskromnu, a proto je vždy potřebné počítat s více možnými vysvětleními využití krajiny v regionu (Grimaldi 2008).

V oblasti NP Šumava lze zatím mluvit o dvou známých osídlených mikroregionech, jednak o oblasti v okolí vodní nádrže Lipno a pak také o výrazně méně početné, ale také nezanedbatelné oblasti v okolí Roklanského potoka. Nálezy z oblasti Křemelné jsou zatím spíše ojedinělé a je možné, že se tento region podaří propojit s osídlením u Roklanského potoka, pro lepší posouzení situace je v tomto mikroregionu potřebný další výzkum. Nalezené osídlení se kulturně drží

tradice šumavského podhůří, která je více méně stejná jak z české, tak i z bavorské strany, lze se tedy domnívat, že se jedná o stejný kulturní okruh. Tato podobnost je patrná v surovinové skladbě, použitých technologických postupech i tvarovém spektru předmětů. Oba uvedené regiony zajímavým způsobem dokumentují adaptaci lovecko-sběračských společností na poměrně nehostinné podmínky hor.

Mikroregion v oblasti vodní nádrže Lipno zahrnuje 15 různých nalezišť, na kterých je pravděpodobná přítomnost mezolitu, materiál z těchto lokalit představuje 90 % všech nálezů z oblasti Šumavy. Pozornost byla věnována především severnímu, resp. východnímu břehu. Druhá strana je archeologicky mnohem méně známá. Je to dáno do určité míry historickými okolnostmi a dlouhodobým zákazem vstupu do této oblasti. I v případě další prospekce je však pravděpodobné, že byla tato oblast osídlena mnohem řídkěji. Charakter lokalit v prostoru Lipna je podobný jako u Roklanského potoka, a to především z hlediska skladby ŠI; poloha lokalit v terénu se mírně liší, což je dáno především geomorfologickými danostmi území.

Mikroregion v okolí Roklanského potoka tvoří koncentrace čtyř lokalit, které se nacházejí na dolním toku potoka. Zajímavou sondou představuje oblast u soutoku Roklanského potoka s Javořím potokem a dále níže po proudu, kde jsou na vzdálenosti menší než 2 km celkem čtyři lokality. Toto osídlení je zajímavé především tím, že se jedná o více lokalit, které byly obývané zhruba ve stejném čase, nicméně vzhledem k relativní dataci lokalit se jedná o rozptýl zhruba 1000 let. Vzhledem k možnostem datace mezolitických kontextů nebude patrně možné říci s jistotou jaká je návaznost jednotlivých lokalit, případně jejich časová následnost. Nicméně zvláště vzhledem k velikosti některých lokalit (např. Javoří Pila 1) je nejpravděpodobnější, že tento region i některé lokality byly navštěvovány opakovaně v období závěru starší fáze mezolitu.

Způsob osídlení v rámci regionu Šumavy má několik zajímavých charakteristik. Ve své podstatě je

umístění lokalit v terénu dosti podobné v obou mikroregionech (v okolí Lipna i Roklanského potoka), rozdíly jsou dány hlavně danostmi terénu. Z hlediska analýzy ŠI je možné mezi těmito dvěma regiony pozorovat jisté rozdíly. V oblasti Roklanského potoka prakticky chybí jádra i dekortikační úštěpy, tímto se oblast Roklanského potoka liší nejen od souborů získaných z okolí Lipna, ale také od souborů z podhůří Šumavy. Z hlediska polohy nalezišť v terénu mají zase region v okolí Lipna a Roklanského potoka mnohé společné. Vltava je pochopitelně mnohem větším vodním tokem a lokalit je více, takže škála jejich umístění v krajině je širší. Celkově však lze říci, že z hlediska umístění nalezišť v terénu jsou si tyto regiony dosti podobné. Rozdíly ve skladbě ŠI by mohly svědčit o tom, že výše položená oblast na Javoří Pile byla považována za extrémnější, tudíž vyžadovala od těch, kteří tam šli, větší připravenost.

Pobyt v horách byl patrně i pravěkým člověkem vnímán jako adaptace na určitý krajinný typ, dostupná archeologická data to naznačují. Život člověka v horách měl jisté specifické rysy. Horské lokality se od osídlených poloh v rovinách či pahorkatinách mírně liší. Do jaké míry byly horské oblasti pravěkými populacemi využívány nějakým charakteristickým způsobem, zatím nelze s jistotou říci. O míře specifických činností a adaptace nám nenápadný archeologický záznam říká málo. Inspiraci lze hledat v etnoarchologii. S pomocí tohoto oboru se pokusit pochopit, jak horské oblasti vnímali mezolitičtí lovci a sběrači. Vnímání prostoru je značně ovlivněno osobní zkušeností člověka a také prostředím, z něhož pochází. Co se týče naší představy o tom, jak prostor vnímali mezolitičtí lovci, zůstane nepochybně vždy v rovině teoretické. Pro pochopení využívání krajiny a sídelních strategií je však důležité položit si otázku, jak tyto komunity prostor kolem sebe vnímaly. I u neliterárních společností jsou v prostoru označovány především výraznější dominanty, které slouží k orientaci, a tento postup je vlastní i způsobu, jakým uchopuje krajinu kolem sebe moderní člověk (Oetelaar – Oetelaar 2011). Lidé typicky vnímají prostor kolem sebe

skrze každodenní činnosti, a to jak dnes, tak pravděpodobně i v minulosti. To, co je nám známé, je naším domovem, neznámé je nebezpečné. Určité činnosti jsou spojeny s konkrétními místy. Pro horské oblasti se pak především pobyt v nich obvykle pojí s určitou částí roku.

Závěrem tedy lze říct, že se pravděpodobně jednalo o oblasti využívané občasně. Byly u nich patrně preferovány přechody a pobyt v pozvolněji se zvedajícím terénu, jako jsou oblasti v okolí horního toku Vltavy (Vencl 1989) nebo Roklanského potoka (Čuláková et al. 2012). Nicméně, jak dokládají ojedinělé nálezy (Fröhlich 1997), nebyly mezolitickým lidem zřejmě cizí ani větší výzvy a vystoupali i na nejvyšší vrcholy. Důvody pobytu v horách je možné vidět především v komplexním přístupu mezolitického člověka ke krajině. Pravděpodobně byla cyklicky využívána v regionu, který byl pro skupinu dost velký, aby nedošlo k přetížení ekosystému. Z Čech pro takové chování nejsou jednoznačné doklady a velikost území, v jakém se asi mohli mezolitičtí lovci a sběrači pohybovat, není známa. Z regionů Evropy, kde je však pohyb po krajině známý lépe, je patrné, že se pravděpodobně jednalo o cyklus jednoho až dvou let. Pohyb mezolitického člověka lze tedy charakterizovat jako pohyb po známé krajině, kterou lidé dobře znali. Součástí krajiny jsou v Čechách i hory, proto je jisté člověk využíval podle toho, co skýtaly, ať už to byly lesní plody, anebo dobrá loviště.

Použitá literatura

- Amirkhanov, H. 1992: Adaptation and some aspects of the genesis of archaeological cultures. Evidence from the Caucasian sites of Early Holocene, *Preistoria Alpina* 28/2, 199–206.
- Crotti, P. – Bullinger, J. 2008: The use of mountain sectors during Epipaleolithic and Mesolithic in the Western Switzerland Prealps. In: S. Grimaldi – T. Perrin – J. Guilaine (eds.), *Mountain Environments in Prehistoric Europe*. Oxford, 99–106.
- Crotti, P. – Pignat, G. 1992: L'Utilisation des étages montagnards durant le Mésolithique dans les Alpes Suisses, *Preistoria Alpina* 28/1, 275–284.
- Čuláková, K. – Eigner, J. – Metlička, M. – Přichystal, A. – Řezáč, M. 2012: Horské mezolitické osídlení u Javoří Pily, obec Modrava, okr. Klatovy, *Archeologie ve Středních Čechách* 16, 19–28.
- Fröhlich, J. 1997: Dva archeologické nálezy v Trojmezenské hornatině, *Zlatá stezka* 4, 170–173.
- Fröhlich, J. 2009: Pravěké osídlení v horských a dalších vysokých polohách v jižních Čechách, *Časopis Společnosti přátel starožitností* 117/3, 150–156.
- Fröhlich, J. 2014: [Katarína Čuláková, Jan Eigner, Milan Metlička, Antonín Přichystal, Milan Řezáč. Horské mezolitické osídlení u Javoří Pily, obec Modrava, okr. Klatovy] *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy* 8, 459.
- Fröhlich, J. 2014: [Katarína Čuláková, Jan Eigner, Milan Metlička, Antonín Přichystal, Milan Řezáč. Horské mezolitické osídlení u Javoří Pily, obec Modrava, okr. Klatovy] *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy* 8, 459.
- Grimaldi, S. 2008: Structuring a settlement model for the early Mesolithic in north-eastern Italy. In: S. Grimaldi – T. Perrin – J. Guilaine (eds.), *Mountain Environments in Prehistoric Europe*. Oxford, 107–114.
- Ivanova, S. 1992: Palaeolithic Sites and Raw Material Sources in the Western Rhodopes (Bulgaria), *Preistoria Alpina* 28/2, 149–163.
- Kozłowski, S. K. 1992: The West Carpathians and Sudeten at the end of the Upper Palaeolithic, *Preistoria alpina* 28/2, 139–148.
- Mester, Z. 2008: Adaptation à l'environnement montagneux au Paléolithique en Hongrie. In: S. Grimaldi – T. Perrin – J. Guilaine (eds.), *Mountain Environments in Prehistoric Europe*. Oxford, 35–42.
- Oetelaar, G. A. – Oetelaar, D. J. 2011: The Structured World of the Niitsitapi: The Landscape as Historical Archive among Hunter-Gatherers of the Northern Plains. In: A. Cannon (ed.), *Structured Worlds – The Archaeology of Hunter-Gatherer Thought and Action*. Sheffield, 69–94.
- Oliva, M. 1992: La Géographie de l'occupation paléolithique en pays Tchéques et le problème de l'adaptation aux régions montagneuses, *Preistoria alpina* 28/1, 165–176.
- Parkman, M. 2006: Zpráva o činnosti archeologického pracoviště Prachatického muzea v roce 2004–2006, *Zlatá stezka* 13, 181–197.
- Parkman, M. 2007: Zpráva o činnosti archeologického pracoviště Prachatického muzea v roce 2007, *Zlatá stezka* 14, 133–140.
- Svoboda, J. (ed.) 2003: *Mezolit severních Čech*. Brno.
- Šída, P. – Fröhlich, J. – Chvojka, O. 2008: Pozdně paleolitická a mezolitická stanoviště na horní Vltavě u Perneku. Nové poznatky o předneolitickém osídlení Lipenska, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 21, 3–29.
- Šída, P. – Eigner, J. – Fröhlich, J. – Moravcová, M. – Vokounová, D. 2011: Doba kamenná v povodí horní Otavy. České Budějovice.
- Valde-Nowak, P. 2008: Neolithic in the European Mid-Mountains. Case study from the Polish Carpathians. In: S. Grimaldi – T. Perrin – J. Guilaine (eds.), *Mountain Environments in Prehistoric Europe*. Oxford, 131–136.
- Valde-Nowak, P. 2013: Short settled Neolithic sites in the mountains. Economy or religious practice? Case Studies from the Polish Carpathians and German Mid-Mountains. In: T. Kerig, A. Zimmermann (eds.), *Economic archaeology: from structure to performance in European archaeology*. Bonn, 215–225.
- Vencl, S. 1989: Mezolitické osídlení na Šumavě, *Archeologické rozhledy* 41, 481–501, 593.
- Vencl, S. 1995: Moldava, okr. Teplice, *Výzkumy v Čechách* 1990/2, 211.
- Vencl, S. a kol. 2006: *Nejstarší osídlení jižních Čech. Paleolit a mesolit*. Praha.

Summary

Importance of mountain regions for Mesolithic hunter-gatherers

Hunter-gatherer societies are seen as a people with high degree of the adaptability. These societies were especially effective in exploiting mountain areas. In the Czech Republic finds from mountains are quite rare, but there are some. Usually mountains are seen as a barrier, but they certainly were not for Mesolithic societies. In this article some theoretical concepts of the mountain settlement its purposes and advantages are discussed. The main examples are from Bohemian forest areas. In this region knowledge of Holocene hunter-gatherer settlement is best, compared to other Czech regions. Information from this region is compared to the information from other European regions. There are some preliminary results which show minor differences in composition of the lithic collections compared to the low-land settlement. And there are some similarities in position of the sites in mountain landscape too. Mesolithic settlement in Bohemian forest areas seems to be seasonal and occur during the more convenient part of the year.

■ Obr. 4 Pohled z lokality Javoří Pila 1 na soutok Javořího a Roklanského potoka.